

Grønlandske skinddragter på gennemrejse i København

Af Anne Bahnson

Samlingen

Verdens største og mest varierede samling af arktiske skinddragter fra Grønland, Canada, Alaska og Sibirien findes på Nationalmuseets Etnografiske Samling i København.

De ældste af dragterne blev indsamlet for mere end 150 år siden, men hovedparten er indsamlet i løbet af 1920'erne, blandt andet Knud Rasmussens meget fine og store samling fra Femte Thuleekspedition.

I det følgende vil jeg beskæftige mig med en ganske lille del af denne enestående dragtsamling, nemlig de skinddragter der blev fremstillet og båret i Vestgrønland før år 1900.

Fælles for disse dragter er, at de er syet før de danske handelskompagnier oversvømmede det grønlandske marked med europæiske syartikler og tekstiler, som blev brugt til dragtfremstilling. Som eksempler på disse varer kan nævnes merceriseret sytråd, silke-, uld- og bomuldsstoffer, bændler, glasperler, læderfarver, undertøj, huer o.m.a.

Den vestgrønlandske klædedragts uforanderlighed og lokale finesser

Fra fundet af Qilakitsoq mumierne i Uummannaq i Vestgrønland kender vi til kvindedragtens snit, tilskæring og materialer helt tilbage til midten af 1400-tallet. Ved at sammenligne mumiedragterne med dragter fra begyndelsen af 1800-tallet, viser det sig, at i en periode på 300-400 år, er grundsnittet i den grønlandske dragt forblevet stort set uforandret.

Naturligvis har der været store forskelle i udformningen, dels betinget af geografisk beliggenhed og klimatiske forhold og dels betinget af forskellige ydre påvirkninger.

Lokale forskelle opstod som stil- og

Anne Bahnson har ved sit mangeårige arbejde for Nationalmuseets Etnografiske Samling og Grønlandssekretariatet især specialiseret sig i inuitdragter og har medvirket til projekterne Eskimoiske skatte på Etnografisk Samling og på Internettet.

modefænomener. Overalt gjorde kvinderne meget ud af at sy familiens dragter, så de ikke blot var funktionelle, men også fremstod smukke og harmoniske. En storfangers hustru, som havde det fornødne overskud af tid og materialer, brugte i høj grad dragterne, som jo var synlige for alle, til at demonstrere sin families rigdom og status. På kvinde-dragterne synes også ønsket om en moderigtig dragt at have været af stor betydning.

Tilskæring og syning er vanskelige håndværk, men med mange års erfaring blev nogle kvinder mestre i disse færdigheder. Det vigtigste for dragtens udseende var derfor hver enkelt kvindes helt individuelle valg af skindtyper og medfødte sans for skindsammensætning og dekoration.

Kvinderne har med andre ord, under de mest ekstreme klimatiske forhold, ikke blot måttet tage lokale modefænomener men også højt funktionelle hensyn i betragtning, når de designede deres egne, deres børns og ikke mindst deres mænds, fangernes, dragter.

Dragtens sammensætning

For mennesker som skal leve i de arktiske egne, er det meget vigtigt, at kroppen beskyttes mod det barske klima. Fangeren skal have en dragt, som isolerer fuldstændig mod den stærke kulde, så han kan opholde sig længe udendørs; som giver stor bevægelsesfrihed, så han kan kaste harpunen, uden at pelsen strammer; og som aldrig bliver våd af sved efter fysiske anstrengelser.

En eskimoisk skinddragt opfyldte alle disse betingelser. Den bestod af to lag

skind, en inderdragt, hvor hårsiden vendte mod kroppen, og en yderdragt, hvor hårsiden vendte udad. Hårlaget på inderdragten dannede ind mod kroppen et stillestående isolerende luftlag, som ydede beskyttelse mod kulden. Hårlaget på yderpelsen opsamlede sne, rim og snavs, som omhyggeligt blev banket af før man tog pelsen med ind i varmen, hvorved den altid kunne holdes tør og ren.

Dragtens snit var konstrueret således, at bevægelsesfriheden var optimal, pelsen havde indsatte kiler og var så rummelig, at intet forhindrede fangerens bevægelser.

Skind er et porøst materiale, som lader kropsfugt trænge igennem. Derfor blev kroppen og dragtmaterialet ikke vådt af sved. Yderligere var den eskimoiske dragt forsynet med indbygget air condition. Efter kraftige anstrengelser slog fangeren hættten ned, så den kolde luft kunne cirkulere i det isolerende hår-lag ind mod kroppen på den inderste dragt.

Mandsdragten

Yderpels

Mandsyderpelsen blev oftest fremstillet af sælskind, der er et stærkt dragtmateriale, som skyr snavs og fugt.

Der skulle bruges tre skind til en pels, et til forstykket, et til bagstykket og hættten og et til ærmerne.

Forstykket fortsatte fra skuldrene i to smalle skulderstykker, som blev syet på bagstykket hen over skulderbladene. Bagstykket fortsatte op i hættten, som bestod af to symmetriske halvdele, der blev syet sammen over issen (fig. 1).

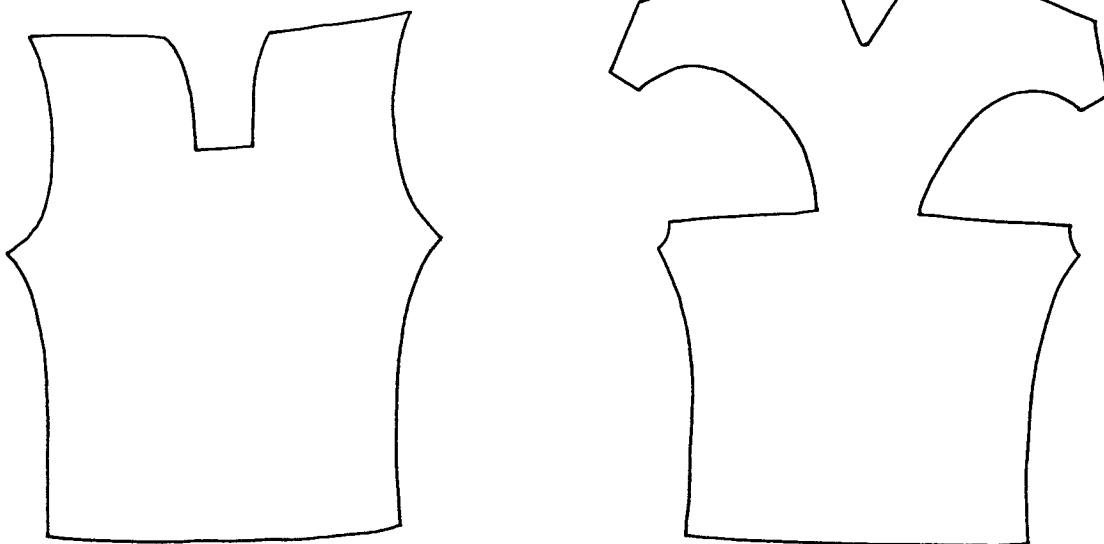

Fig. 1. Snitmønster af mandsyderpels af sælskind.

Mellem for- og bagstykke var der indsat to små trekantede kiler, der gjorde pelsen videre forneden. De tidligste pelse havde både for- og bagflapper, men senere forsvandt disse, og pelsen blev skåret lige af forneden. Ærmerne var syet til ærmegabet i rette vinkler. Pelsens snit var det simple anorak snit.

Pelsens nederste kant, hættens og ærmegabet havde påsyede sælskindskanter i afhåret skind.

I områder hvor rendyrjagt fandt sted, benyttede mændene de varme renskindspelse om vinteren. Snittet var næsten det samme som sælpelsens. Der gik to skind til en pels, og man foretrak det tykke bløde efterårsskind fra unge dyr. Hætten blev dannet af renens hovedskind, hvor ørerne stadig sad på.

Ud over de almindelige varme pelse

syet af håret skind, fremstillede man kajakpelse af vandskind, der blev brugt som vandtæt beklædning ved kajakfangst. Kajakpelsens snit var det samme som yderpelsens. Den blev fremstillet af vandskind, d.v.s. afhåret sælskind, hvor det brune narvlag stadig sad på. Alle sømme var dekoreret med smalle strimler af afhåret hvidt skind. I hættekanten var indsat et bånd, så hættens kunne strammes fast om ansigtet. To mindre skindstropper var fastgjort på siden af hættens, og når de blev bundet bag på hovedet, kunne hættens strammes fuldstændig tæt om ansigtet. Pelsen var yderligere forsynet med bånd dels ved håndledene, så pelsen kunne lukkes tæt om vanterne, og dels i pelsens nederste kant, således at pelsen kunne snøres fast om kajakringen.

Inderpels

Inderpelse lavet af fugleskind var det oprindelige arktiske undertøj. Det materiale, der blev brugt mest, var edderfugleskind, hvor fjerene var plukket af, så kun dunene sad tilbage. Inderpelse kunne også være syet af rensdyr-, sæl- eller hundeskind. Men fugleskind var det varmeste og blødeste.

Inderpelsen var syet i et lidt mere simpelt snit end yderpelsen. Hætten var påsyet, og der var ingen skulderstykker, for- og bagstykkerne var syet sammen hen over skuldrene.

Bukser

I 1700-tallet var mændenes bukser, som var syet af sælskind, ret korte. De nåede kun lige ned under knæene, men senere blev buksebenene længere, hvilket medførte, at støvlerne blev kortere.

Støvler

Støvlerne, kamikkerne, bestod af et skaft og en sål. En midtersøm løb ned langs skaftet, men bøjede på vristen og gik ned langs ydersiden af foden, det vil sige et usymmetrisk snit. Skaftet var lavet af vandskind, og sålen af tykt skind fra remmesælen. Såleskindet var rynket sammen i hæl og tå for at kunne bøjes op og passe til skaftet. Forrest på støvlen i kanten af sålen var skåret et lille hul i hver side, igennem hvilke der var trukket et snørebånd, så støvlerne kunne bindes fast på foden.

Strømper

Strømperne havde et meget enklere snit, de bestod af to stykker, sålen og skaftet. Materialet var sæl eller hunde-

skind. Øverst på strømpen var en kant af håret sælskind, som skulle beskytte benene mod sneen og den kolde blæst.

Kvindedragten

Yderpels

Den mest brugte kvindeyderpels var også lavet af sælskind. Et skind dannede forstykket og var skåret sådan, at den mørke del fra sælens ryg løb ned langs pelsens forside, mens sælens lyse maveskind dannede siderne. Forstykket var forsynet med en smal flap nedadtil og nåede kun op til brystet. Til forstykket var tilsyet to brede skulderstykker med meget dybt indskårne ærmegab. Bagsiden var delt op i tre dele, to sidestykker af lyst maveskind og et femgrenet midterstykke af mørkt skind. Den ene af de fem grene dannede bagflappen, som var længere og noget bredere end forflappen. To lange grene omgav hætteroden, og de to små sidegrene var syet til skulderstykkerne (fig. 2). Ærmerne var meget vide ved de dybt indskårne ærmegab, og indersiden af ærmerne var betydeligt kortere end ydersiden. Ærmerne var yderligere vendt nedad og en smule fremad ved påsyningen, et snit der gjorde, at armene ikke kunne rækkes i vejret, men som smukt fulgte eskimo-kvindens nedad- og fremadrettede bevægelser.

Hætten, som var meget høj og meget smal, bestod af to symmetriske halvdele af lyst skind, samlet af en ca. 2 cm bred indsætning af mørkt skind.

Snittet i kvindens renskindspels var lidt anderledes, idet forstykket af dekorative årsager var delt på midten. Forstykkerne fortsatte i skulderstykker, som var syet

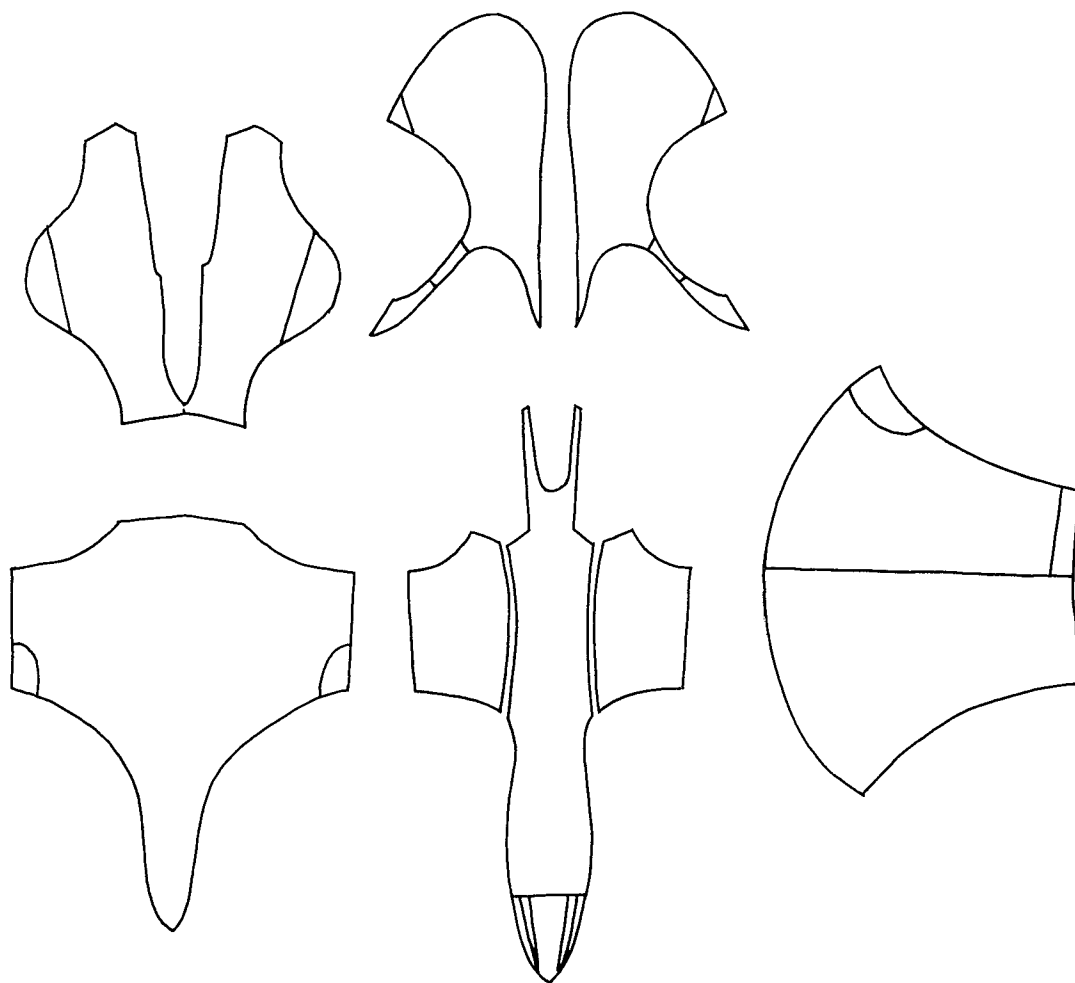

Fig. 2. Snitmønster af kvindeyderpels af sælskind. Fra Qilakitsoq.

på sidegrenene på bagstykket. På brystet under hætteåbningen var indsat to skindstykker begge meget fint dekorerede med skindbroderier. Rygstykket var sammensat af det femgrenede midtstykke og to smalle sidestykker (fig. 3). Alle sømmene var dekoreret med indsatte striber og firkanter i hvidt og brunt skind. Hætten var som på sælpelsen høj,

hvorfor det bløde renskind blev styrket i hætteåbningen af en smal bardestreng.

Amaat

Kvinder, der havde små børn, bar dem i en barnebærepels, en amaat (fig. 4). Den varierede fra den almindelige yderpels ved den meget brede hætte og den vide bagside, hvor der var plads til barnet op

Fig. 3.
Ryggen af kvindeyderpels. Pelsen er syet af rens-
dyrskind og rigt dekoreret med skindmosaik.
Foto: John Lee, Nationalmuseet.

Fig. 4.
Barnebærepels, ammat.
Foto: John Lee. Nationalmuseet.

ad morens nøgne, varme ryg. Til fremstilling af en amaat skulle der bruges to sæl- eller renskind.

I Sydgrønland blev amaaten brugt indtil midten af 1800-tallet, hvorefter den forsvandt med indførelsen af stof-anorakker. Men de nye anorakker af bomuld havde ikke den indbyggede bærefacilitet, der gjorde, at kvinderne kunne have deres børn med sig overalt, både mens de roede de store konebåde og under det daglige arbejde med at flænse og udskære sæler.

Inderpels

Kvindernes inderpels blev, ligesom mændenes, fremstillet af fugleskind. Selve snittet var som den yderpels, den hørte til, blot mere simpelt.

Bukser

De ældste kvindebukser var ret lange, således at støvler og bukser overlappede hinanden ved knæet. Til et par bukser skulle der bruges eet sælskind, og det smukke skind fra fjordsælen blev foretrukket, hvilket det for øvrigt stadig gør, når kvinderne i dag syr bukser til deres festdragt. Sælskindsbukserne bestod af to symmetriske halvdele syet sammen midt for og midt bag. Begge disse halvdele bestod af et for-, et side- og et bagstykke.

Bukselinningen var fremstillet af afhåret skind, men i de nordligste egne var linningen af håret skind, for at gøre kanten så varm som muligt. På forsiden af hvert bukseben var indsat et rektangulært stykke skind rigt dekoreret med skindmosaik.

Bukser lavet af renskind var almindelige i den centrale del af Vestgrønland.

Snittet var enklere end sælskindsbukse-snittet, men også rigt dekoreret med skindbroderier.

Husbukserne, naatit, blev lavet af korthåret renskind eller tyndt blødt sælskind rigt ornamenteret med skindmosaik. I starten af 1800-tallet forsvandt dette klædningsstykke fra Vestgrønland på grund af indførelsen af europæisk undertøj.

Støvler

De ældste kvindestøvler var ret korte, men meget brede i åbningen. Foran var der indsat et langstrakt trekantet skindstykke, som foroven var ret bredt, dette gav støvleskaftet sin store bredde. På Hans Egedes tid, ca. 100 år senere, var kvindernes støvler stadig meget korte.

Men i løbet af 1800-tallet blev støvlerne efterhånden længere og nåede op over knæene. Øverst på hver støvle var indsat et tungeformet knæstykke ofte med skindbroderier. De tidlige støvler var fremstillet af vandskind og bestod af et skaft og en sål. Øverst havde støvlen en bred kant af hvidt afhåret skind. Sålen blev samlet i rynker ved hæl og tå og i begge sider var der et hul til snørebånd. Senere da støvlerne blev længere og smalere blev ankelbåndene meget sjældne da de ikke længere havde nogen funktion.

Strømper

Strømperne blev fremstillet enten af sæl- eller renskind og båret med skind-siden indad. Strømperne voksede i 1800-tallet til at blive meget længere end støvlerne, og kantet foroven med en bred kant af sort sælskind, som gik langt op over støvlekanten.

Museum Wormianum

Den ældst kendte registrering af grønlandske skinddragter stammer fra »Museum Wormianum«, museet der blev grundlagt af den danske læge Ole Worm (1588-1654). Han blev inspireret til at indsamle naturalier og etnografika efter at have besøgt adskillige europæiske samlinger og en lang række af datidens kendte videnskabsmænd i det meste af Europa.

I midten af 1620'erne begyndte han at indsamle kuriositeter til sit eget museum, som primært skulle bruges til undervisning af medicinstuderende ved Københavns Universitet.

I registranten fra 1642 er følgende grønlandske dragter opført:

»Tre grønlandske Skiorter: Anorak af Sæl-hundeskind, Anorak af Fugleskind, Anorak af Fiskeindvolde«.

I det videnskabelige værk »Museum Wormianum« fra 1655 vises på kobberstikket (fig. 5) de omtalte genstande. Sælkindspelsen bliver båret af figuren ved bagvæggen, fugleskindspelsen og tarmskindspelsen (*Fiskeindvolde*) hænger i baggrunden lige til højre for vinduet. Disse gamle mandspelse er alle syet i det traditionelle snit, som lige er beskrevet.

Ole Worms museum indeholdt også andre grønlandske genstande; en kajak

Fig. 5. »Museum Wormianum« ca. 1650. Foto: Nationalmuseet.

som hænger ned fra loftet, narhval- og hvalrostænder der hænger til højre for vinduerne og en samling kajakårer, buer, pile og fangstvåben som hænger på bagvæggen. De små sko, som står under vinduet, kan være et par af de grønlandske sko, der senere omtales i Kunstkammeret.

Kunstkammeret

Da Ole Worm døde i 1654 overgik genstandene fra hans museum til Frederik III's kongelige Kunstkammer, som havde til huse på Københavns slot.

Denne samling havde en anseelig størrelse, da det på dette tidspunkt var almindeligt at Europas konger indsamlede eksotiske og besynderlige genstande fra hele verden. På grund af overtagelsen af Ole Worms meget store samling, var der ikke længere plads på slottet, og det blev besluttet, at finde nye og større lokaler til det udvidede kunstkammer.

I 1665 blev grundstenen lagt til et nyt museum. Bygningen er den, der i dag indeholder Rigsarkivet. Inden overflytningen blev hele samlingen nyregistreret. Denne registrant fra 1673 er »Kunstkammerets« ældste registrant. Blandt de Grønlandske genstande var: *»Et Skilderie af fire Grønlændere, 3 grønlandske Skiorter, 7 grønlandske Skoe, 2 grønlandske Huer«*.

1654-maleriet

Først i 1675 stod det nye museum færdigbygget, og genstandene blev flyttet til de nye udstillingsrum.

Det omtalte maleri (fig. 6) var et stort oliemaleri af fire grønlændere, en mand,

Fig. 6. Oliemaleri af fire grønlændere. Malet i Bergen 1654. Tilhører Etnografisk Samling. Foto: Nationalmuseet.

to kvinder og en pige. Maleriet var kommet til Kunstkammeret i slutningen af 1650'erne, men historien bag maleriet var temmelig tragisk.

I 1652 forsøgte Frederik III at genoptage den afbrudte forbindelse med Grønland. Han gav ordre til, at de besøgende kaptajner kunne nyde godt af og bruge *»alt det, som Gud havde velsignet landet med«*. Dette kongelige privilegium skulle gælde i en 30 årig periode, men der fandt kun tre rejser sted i sommermånederne 1652, 1653 og 1654. Kaptajn David Dannel var den eneste, som benyttede sig af den åbnede handelsfor-

bindelse og handlede med grønlænderne langs Vestgrønlands kyst. Som bytte for europæiske varer fik han skind fra sæl og rensdyr, tand fra hvalros og narhval (enhjørningshorn), og etnografiske genstande. Disse sidste blev ved hjemkomsten til København indlemmet i Kunstammeret.

På sin sidste rejse i 1654 røvede kaptajn Dannel fire grønlændere i Godthåbs Fjorden. På rejsen fra Grønland til København lagde skibet ind i Bergen, hvor det omtalte maleri blev udført af en af tidens meget dygtige portrætmalere. Uheldigvis er maleriet ikke signeret, så kunstnerens navn er ukendt.

Maleriet er den ældst kendte fremstilling af grønlændere. Det viser meget tydeligt og korrekt gengivet, hvordan folk gik klædt i Vestgrønland sommeren 1654.

Manden bærer en inderpels, knælange sælskindsbukser og støvler af vandskind. Han holder sine jagtrejskaber, et blærespyd til sæljagt i den ene hånd og bue og pil til rensdyrjagt i den anden.

Kvindernes pelse er lavet af sælskind i samme snit som beskrevet ovenfor. De bærer alle kun husbukser. Da de ikke har været vant til det dansk/norske klima, har det på grund af sommervarmen sikkert været for varmt for dem at være ikklædt to lag skind. Kvinderne bærer også de meget vide støvler uden strømper, hvilket underbygger, at det har været for varmt til at bære hele den traditionelle eskimoiske dragt. De to kvinder er meget smukt tatoveret i ansigtet, en almindelig tradition, som var i brug, indtil danske missionærer forbød skikken i løbet af 1800-tallet.

Fig. 7. Grothschillings maleri af Pooq og Qiperoq, 1724. Tilhører Etnografisk Samling. Foto: Nationalmuseet.

Pooq og Qiperoq

I 1721 etablerede missionæren Hans Egede Håbets Koloni nær det nuværende Nuuk, og den danske kolonisering af Grønland begyndte.

Sammen med missionen kom handelen til Grønland. I begyndelsen var det langt fra nogen rentabel forretning. Handelen, som blev foretaget af handelskompagniet »Det Bergen-Grønlandske Kompagni«, gav meget store tab. Derfor udvalgte missionæren Hans Egede to grønlændere til at lave et salgsfremstød for grønlandske varer i Dan-

mark. De to grønlandere blev af egen fri vilje sendt ud på en rejse til København for at vække interesse for missionen og handelen med Grønland.

Frederik IV modtog de to grønlandere Pooq og Qiperoq på Frederiksborg Slot i 1724, og i begyndelsen af november var de to grønlandere hovedpersonerne i en flot opsat procession i Københavns kanaler. Pooq og Qiperoq nedlagde med fuglespyd, bue og pil de til lejligheden udsatte ænder, mens de padlede afsted i deres kajaker fulgt af chalupper og andre fartøjer, der reklamerede for grønlandske produkter. Kongen og det meste af Københavns befolkning fulgte det imponerende optog.

Handelskompagniet betalte den berømte maler S. Grothshilling for at male et oliemaleri af Pooq og Qiperoq (fig. 7) og forærede maleriet til Frederik IV. Billedet blev året efter, i 1725, overdraget til Kunstkammeret.

På maleriet er Qiperoq klædt i en inderpels med lys kantning og en yderpels af vandskind med for- og bagflapper. Sælskinsbukser med hvide indsætninger ned midt gennem hvert bukseben og sko af samme type som vist på omslaget af Ole Worms »Museum Wormianum«.

Pooq bærer en utrolig smuk og vel-syet dragt bestående af sælskins inderpels med lange for- og bagflapper og en vandtæt kajakpels med indsætninger af hvidt skind langs alle sømme. Han bærer halvlange bukser af renskind dekoreret med skindbroderi i hvidt og sort, sælskinsstrømper og støvler i vandskind med ankelbånd forsynet med

spænder udskåret i tand. Støvlerne har en kantning foroven, og sålen er smukt rynket til skaftet ved hæl og tå.

Desværre er der ingen kvinder med på maleriet. Men kvindedragten kendes heldigvis fra tegninger og beskrivelser i Hans Egedes bog »Det gamle Grønlands nye Perlustration« publiceret i 1741. Hans Egede beskriver kvindedragten således: *»De have dobbelte Peltze, en inden til nest Legemet af Rindsdyrs Skind, som Haarene vende ind paa, og en anden uden over, som ogsaa ere af tynd Haared og smuk coleured Rinds-Skind, eller i dets mangel af Sælhunde-Skind, bebremmet og borderet med hvidt imellem Sømmene, som lader smukt. Qvindernes Klædedragt differerer fra Mændenes allene derudi, at de ere viide og høye paa Skuldrene, med store og høye Hetter«.*

Dragtsnittet beskrevet af Hans Egede er det samme som beskrevet tidligere i artiklen, og som ses båret af kvinderne på maleriet fra 1654.

Kunstmuseet

Da Den store nordiske krig (1700-1720) sluttede, steg antallet og variationen af genstande i det kongelige Kunstkammer. På grund af krigens udfald blev et stort antal rariteter overdraget til Kunstkammeret fra en kunstkammersamling på Gottorp Slot. Blandt disse genstande var et par grønlandske støvler og en sælskindspels. Disse dragtdele kan stamme fra de fire grønlandere fra maleriet fra 1654, som i den korte periode, de overlevede i Danmark, opholdt sig på Gottorp Slot hos den lærde Adam Olearius.

De videnskabsmænd, som var tilknyttet Kunstkammeret, besluttede efter den store tilvækst at omordne og opbygge den nu stærkt forøgede samling af arkæologiske, etnografiske, zoologiske, botaniske og kuriøse genstande på en langt mere systematisk måde.

Lederen af Kunstkammeret, J. C. Spengler begyndte at udarbejde et videnskabeligt katalog.

Samtidig blev der nedsat en videnskabelig komité, der skulle klassificere, nummerere og beskrive genstandene samt udvælge alt det, som ikke længere var egnet til at være indlemmet i Det Kongelige Kunstkammer. Mens komiteen udførte dette arbejde, konstaterede de, at lokalerne, der rummede Kunstkammeret, var alt for dårlige til fortsat at huse samlingen. Taget var utæt, vinduerne var ikke tætte, og puds og skidt dryssede ned gennem loftsbrædder.

For at redde samlingen blev den delt ud på andre lokaler. Malerierne blev placeret på Christiansborg, den store naturhistoriske samling blev delt og placeret på en lang række forskellige institutioner. De forhistoriske og etnografiske genstande blev samlet i en bygning i Dronningens Tværgade og fik nu navnet Kunstmuseet. De genstande, der var blevet erklæret for uegnede til at være en del af Kunstkammersamlingen, blev solgt ved en auktion den 31. august 1824. Private samlere og institutioner kunne frit købe, hvad de ønskede af alle de genstande, der var sat til salg. Der var kopier, skaller, elfenben fra elefant og narhval, antikviteter, etnografiske genstande, kunst og en lang række ødelagte genstande. Blandt de etnografiske gen-

stande var tre grønlandske pelse, sko og støvler.

Christian Jürgensen Thomsen

I 1816 blev den unge samler C. J. Thomsen udpeget til leder af det Kongelige Museum for Nordiske Oldsager. Han arbejdede meget systematisk, og i løbet af kort tid havde han registreret alle museets genstande. Yderligere inddelte han samlingen i 3 perioder: sten-, bronze- og jernalder, en opdeling som stadig er internationalt anerkendt.

I 1839 blev Thomsen også inspektør for Kunstmuseet, hvor »Kunstkammerets« tidligere leder Spengler arbejdede som assistent.

Thomsens systematiske arbejde kom også til at omfatte det etnografiske materiale, og han og Spengler begyndte at udarbejde en særskilt afdeling til disse genstande.

Indsamling af dragter

Som et resultat af auktionen i 1824 var der øjensynlig ikke en eneste grønlandsk dragt tilbage på museet, så i begyndelsen af 1839 bad Thomsen om tilfaldelse til at få grønlandske genstande sendt til museet i Danmark. I foråret 1839 sendte han Inspektørerne for Syd- og Nordgrønland samt kolonibestyrelserne en liste over de genstande, der manglede på museet.

Senere samme år udarbejdede han og geologen Pingel en liste over »Kunstmuseets« grønlandske samling, og på denne liste var opført flere nye genstande bl.a.: »2 komplette Fruentimmerdragter, 1 Østlændinge Dragt, 1 Kapitek (halvpels) samt 1 Springpels« (fig. 8).

Alle dragterne var blevet sendt til inspektør Thomsen af Assistent Engholm i Holsteinsborg (Sisimiut) på den centrale del af Vestgrønlands kyst.

Både Inspektørerne og Kolonibestyrelserne begyndte øjensynlig med stor iver at indsamle genstande til Kunstmuseet i København.

Det følgende år indeholdt samlingen allerede adskillige nye genstande, deriblandt: »En Fruentimmerpels, et par hvide Fruentimmerstøvler, et par Vandskindsstøvler med Strømper og et par Mandfolkestrømper«. Disse dragter kom fra bestyrer Kielsen i Julianehåb (Qaqortoq) på Grønlands sydlige vestkyst.

I 1841 blev antallet af genstande stærkt forøget, idet Funch, som var missionær i Uummannaq, fremsendte: »En grønlandsk daglig Konedragt«, og fra Inspektør Holbøll i Sydgrønland modtog Thomsen syv dragter. I et medfølgende brev udtaler Holbøll: »Ifølge Hr. Justitsraadens Ønske har jeg anskaffet nogle Dragter, som jeg hvad Skindenes Skønhed og Syeningen angaar ikke tvivler om vil finde Bifald, men derimod frygter jeg meget for at Prisen muligen kan findes for høj. ... Dette er nu en fuldkommen Svitte af Dragter saaledes som de bruges paa Landjorden: Soedragten henhøre til Kajaken og vil blive sendt med denne næste Aar...«

Det første etnografiske museum

I 1841 åbnede Thomsen med alle de seneste nyerhvervelser sit etnografiske museum for publikum, og det blev således verdens første offentligt tilgængelige etnografiske museum.

På grund af Thomsens iver for at indsamle genstande, blev pladsen på Kunstmuseet hurtigt for trang. Derfor

Fig. 8. Hvalfangerdragt fra 1839.
Tilhører Etnografisk Samling.
Foto: Nationalmuseet.

ansøgte han samme år om at få stillet flere rum til Kunstmuseets rådighed i »Prinsens Palais«. I 1842 blev det ved en kongelig resolution besluttet, at Kunstmuseet skulle flyttes endnu engang.

Antallet af grønlandske genstande voksede stadig, og i 1844 lykkedes det Inspektøren over Nordgrønland at få fat i to mands- og to kvindedragter fra Aito nær Holsteinsborg (Sisimiut) til Kunstmuseet.

I 1845 udarbejdede Thomsen et katalog over samlingen med en meget indgående beskrivelse af genstandene i udstillingsrummene. Efter beskrivelsen af rum nr. XIII, som indeholdt den grønlandske samling, udtrykker Thomsen sin taknemmelighed til kaptajn Holbøll, major Fasting, købmand Møller og lægerne Rudolph og Lützen for den ihærdighed, hvormed de har tilvejebragt grønlandske genstande og især kajaker og dragter til museet.

Det må have været utroligt vanskeligt for kolonibestyrerne at skaffe dragter til det etnografiske museum. I et brev af 16. september 1841 skriver Inspektør over Nordgrønland major Fasting til museumsinspektør Thomsen: »... *De klager over, at De ingen daglige Dragter har; men det er ikke for underligt eftersom Grønlænderne ikke selv have saadanne. Det er sjældent, de har flere Klæder end dem der hænge paa Kroppen; dog begynde enkelte nu at pynte sig om Søndagen og ved højtidelige Lejligheder. Derfor bruge de ogsaa nu en anden Dragt foruden Pelsen, hvilket Europæerne have lært Dem. Den hedder Anorak, og bestaa i et Overtræk af Linned ell. uldent Tøj over Underpelsen. Disse er lette at erholde. Derfor finder man ogsaa stundom, at Fruentimmerne have fler af disse Overtræk, hvormed de skifte, og hvoraf gerne Een anses for den smukkeste og bruges til Stads*«.

Social nød i Grønland

For at forbedre den grønlandske økonomi forsøgte den danske regering i begyndelsen af 1840'erne at forøge produktionen. Man hævdede i disse år priserne på alle grønlandske produkter og sænkede priserne på europæiske varer i butikkerne. Denne økonomiske politik fik et katastrofalt resultat. Grønlænderne solgte alt hvad de havde af grønlandske produkter, også det de skulle bruge til livets opretholdelse, heriblandt de varme skind til dragter og tæpper. Dette resulterede i en helt ubegribelig social nød.

I et brev til Thomsen skriver doktor Rudolph fra Jakobshavn (Ilulissat) bl.a. om en lang og meget barsk vinter i 1844: »... *som langt fra havde været saa frygtelig, hvis Grønlænderne ikke saa aldeles havde været blottede for Klæder, baade Gang- og Brixeklæde ... Fruentimmer, Børn og gamle Folk har i Vinter saa godt som været nøgne ...*«.

I de følgende år blev der derfor kun sendt meget få dragtdele til museet, og i løbet af de næste 50 år, fra 1850 til 1900, blev der kun indregistreret otte kvindespelse og to mandspelse.

Skinddragter på Etnografisk Samling

Uheldigvis er de ældste skinddragter som kan følges tilbage til før kolonisationen ikke længere på Etnografisk Samling. Som omtalt tidligere blev de solgt på en auktion i 1824!

En del dragter fra 1800-tallet er gået til på grund af det fugtige danske klima, på grund af dårlige opbevaringsforhold eller på grund af insektangreb.

Yderligere er en del dragter bortbyttet

med etnografiske og arkæologiske genstande fra andre danske og udenlandske museer. En lang række genstande heriblandt dragter og dragtdele er i perioden 1984 til 1996 hjemført til Nationalmuseet i Grønland.

De eneste skinddragter fra 1700- og 1800-tallet, som i dag er tilbage på Etnografisk Samling, er tre kvindepelse, en mandspels, en hvalfangerdragt, kajakpelse og få andre dragtstykker.

Forandringer i den grønlandske klædedragt

I den sidste del af 1800-tallet blev europæisk klæde meget populært og brugt i stedet for skind. Jvf. major Fastings beskrivelse fra 1841 ovenfor. Brugen af klæde dannede en helt ny dragttradition, og især var ændringerne i kvindedragten iøjnefaldende.

Det traditionelle dragtsnit med de dybe ærmegab, de fremadrettede ærmer, de store skuldre og de store hofteudskæringer var helt afgjort funktionelt betinget. Det var den ideelle dragt, når de grønlandske kvinder skulle udføre deres daglige arbejde, stående i en foroverbøjet stilling og udføre de fremadrettede bevægelser, når de flænsede og parterede sælerne og beredte skindene, men kvindepelsens funktionelle og karakteristiske design gav et smukt og feminint helhedsindtryk, som stærkt understregede bærerens køn.

Barnebærepelsen gjorde konstant fysisk kontakt mellem mor og barn mulig, ligegyldigt hvad moderens arbejde måtte være, men i slutningen af 1800-tallet forsvandt barnebærepelsen og den traditionelle kvindeyderpels blev erstattet af anorakker syet i bomuld og silke.

Selv snittet i kvindens stofanorak blev kopieret fra den traditionelle mandsyderpels, det vil sige, at kvinderne efter mange hundrede års ubrudte dragttraditioner pludselig overtog mandsdragtsens snit i deres egen dragt.

Mændenes oprindelige jagtbeklædning var også yderst funktionel og var på en ekstrem måde tilpasset til de klimatiske forhold. Uheldigvis måtte denne traditionelle mandsdragt mange steder vige pladsen til fordel for dragter syet i europæisk bomulds- og uldstof og i europæisk snit.

Men den traditionelle skinddragts snit og materialer er aldrig overgået af moderne materialer hverken hvad angår isolationsevne eller anvendelighed.

Litteraturrevisninger

Bahnsen, Anne (1997): Ancient Skin Clothing passing through Copenhagen. pp.47-56 in »Fifty Years of Arctic Research. Anthropological Studies From Greenland to Siberia«, editors R. Gilberg & H. C. Gulløv (Publication of The National Museum Ethnographical Series, Vol. 18).

Bahnsen, Anne (1996): Skinclothing in Greenland. pp. 60-88 in »Braving the cold, continuity and change in Arctic clothing«, editors: C. Buijs & J. Oosten, 213 p. (Leiden Centre of Non-Western Studies).

Bahnsen, Anne & Birte Haagen (1994): Vestgrønlandske dragter. 28 p. (Copenhagen: National Museum of Denmark).

Birket-Smith, Kaj (1924): Ethnography of the Egedesminde District. Meddelelser om Grønland, 66:1-484 (Copenhagen: C. A. Reitzels Forlag).

Bruun de Neergaard, Helga (1962): Avigtat. Grønlandske snitmønstre. 28 p. (Copenhagen: Høst & Søn's Forlag).

Dam-Mikkelsen, Bente & Torben Lundbæk (editors) (1980): Etnografiske genstande i Det kongelige danske Kunstkammer 1650-1800. Ethnographic Objects in The Royal Danish Kunstkammer 1650-1800. Nationalmuseets Skrifter, Etnografisk række, 17:1-260 (Copenhagen: National Museum of Denmark).

Egede, Hans (1741): Det gamle Grønlands Nye Perlu-

- stration. 131 p. (Copenhagen: Johan Christoph Groth).
- Hatt, Gudmund (1914): Arktiske Skinddragter i Eurasien og Amerika. 255 p. (Copenhagen: J. H. Schultz Forlagsboghandel).
- Lüisberg, H. C. Bering (1897): Kunstammeret. Dets stiftelse og ældste historie. 192 p. (Copenhagen: Det Nordiske Forlag).
- Rasmussen, Holger (1979): Dansk museums historie. De kulturhistoriske museer. 226 p. (Copenhagen: Dansk kulturhistorisk museumsforening).
- Upublicerede breve fra Etnografisk Samlings arkiver.

Grønlandsk pige i festdragt. Tegning af Ole Bendixen, ca. 1915.